

MATICHONBOOK

ฉบับ
ต้นกล้า
ของ
อนาคต
2015

MODERN
POLITICS

การเลือกตั้งไทย
กับประชาธิปไตย
ก้าวรอยหลัง

เวียงรัฐ เนติโพธิ์

อุปถัมภ์คำใคร:
การเลือกตั้งไทยกับประชารัฐไทยก้าวถอยหลัง

อุปถัมภ์คำใคร:
การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวหน้าถอยหลัง

เวียงรัฐ เนติโพธิ์

อุปถัมภ์คำไคร: การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง

• เวียงรัฐ เนติโพธิ์

พิมพ์ครั้งแรก : สำนักพิมพ์มติชน, เมษายน 2565

ราคา 200 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
เวียงรัฐ เนติโพธิ์. อุปถัมภ์คำไคร: การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง.
กรุงเทพฯ : มติชน, 2565. 208 หน้า.
1. การเลือกตั้ง-ไทย 2. ประชาธิปไตย. I. ชื่อเรื่อง.
324.9593
ISBN 978 - 974 - 02 - 1785 - 5

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคະນາท, สุพจน์ แจ้จ้ว, สุชาติ ศรีสุวรรณ,
ไพรัตน์ พงศ์พานิชย์, นงนุช สิงหเดชะ, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุขชัย สุชาติสุธาธรรม, ประภาพร ประเสริฐโสภาก
บรรณารักษารบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน • หัวหน้ากองบรรณารักษาร : ชนมน วังทิพย์
พิชญ์อักษร : ชาติช่วง ระวีน • กราฟิกเลย์เอาต์ : อรอนงค์ อินทรอุดม
ศิลปกรรม-ออกแบบปก : นุสรรา สมบูรณ์รัตน์
ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ศิริญา สุวรรณโค, กฤษณ์ณรงค์ บัวใหญ่, ณัชชา เชี่ยวกุล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235 โทรสาร 0-2589-5818

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108 โทรสาร 0-2591-9013

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3353 โทรสาร 0-2591-9012

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.
12 Tetsabamareuman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

ในกรณีที่มีหนังสือผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว
กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com
หรือ inbox matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

หากท่านต้องการสั่งซื้อหนังสือเล่มนี้จำนวนมากในราคาพิเศษ
โปรดติดต่อโดยตรงที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353 โทรสาร 0-2591-9012

MATICHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสั่งพิมพ์ทุกประเภท
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matichon@gmail.com

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	8
คำนำเสนอ	10
คำนำผู้เขียน	15
1. (ก่อน) อ่านการเมืองเรื่องอุปถัมภ์	20
สถานะของการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 กับการเมืองไทย	21
การเมืองของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์	24
ศึกษาการเมืองไทยผ่านความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์	28
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับระบอบการปกครอง	32
2. อุปถัมภ์คำใด: ความหมาย ความคิดในบริบทรัฐ และการเมือง	38
หลากหลายความหมายในความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์	39
มรดกจากระบอบศักดินาหรือปัญหาของโลกสมัยใหม่	46
อ่านอะไรในความสัมพันธ์แบบ “อุปถัมภ์” หลากระดับ	50

3. ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในเส้นทางการเมืองไทย	70
การปรากฏตัวของเจ้าพ่อกับเรื่องเล่าหลัก	71
ปัญหาเรื่องเล่าหลัก	
กับพัฒนาการทางการเมืองไทย	72
จากอำมาตยาธิปไตยสู่การเมืองการเลือกตั้ง	76
แบบแผนความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์	
กับยุคสมัยของการเมืองไทย	77
4. ระบอบ “รวบ” อำนาจ	88
การกระจายอำนาจ รากฐานประชาธิปไตยท้องถิ่น	90
การขีดขวางประชาธิปไตยท้องถิ่น	95
การเพิ่มอำนาจให้ระบบราชการ	97
ศูนย์ดำรง(?)ธรรม	99
งบประมาณ: เครื่องมือรวบอำนาจ	102
โครงการประชารัฐ ด้วยความเมตตาจากรัฐ	105
การวิ่งงบบช	109
เมื่อนักการเมืองตงงาน	113
งานสาธารณสุข เครื่องมือของนักการเมืองท้องถิ่น	115
5. เผด็จการหลังคุดหา: เมื่อการเลือกตั้งไม่เท่ากับ	
ประชาธิปไตย	122
เส้นทางสู่การเมืองแบบอำนาจนิยม	124
การล้มระบอบทักษิณด้วยการทำลายสถาบันทางการเมือง	127
ภายใต้นโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล	130
สลายเครือข่ายการเมืองท้องถิ่น	133

ตัดทำลายเครือข่ายภาคประชาสังคม	135
รัฐธรรมนูญ โรดแมปสู่การลิดรอนสถาบันทางการเมือง	136
การรณรงค์ลงประชามติเพื่อตัดทำลายศัตรูทางการเมือง	143
การเลือกตั้งที่ยู่เหยิง	147
ยุทธศาสตร์ข้อเสนอที่คุณไม่อาจปฏิเสธได้	149
เงินกับการเลือกตั้ง	154
การสกัดกั้นคู่แข่งทางการเมือง	157
บทบาทรัฐพันลึกของศาลรัฐธรรมนูญ	162
บทส่งท้าย ระบอบ คสช. และประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง	172
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เครือข่ายทางการเมือง	
กับการพัฒนาการเมืองไทย	174
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ล่าหลังในระบอบ คสช.	179
ก้าวต่อไปของประชาธิปไตยที่(ไม่)ก้าวหน้า	185
<i>เอกสารอ้างอิง</i>	190
<i>ดัชนี</i>	204

คำนำสำนักพิมพ์

“...ในแง่ของการพัฒนาประชาธิปไตย แม้จะ
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่อยู่ในกระบวนการทาง
การเมืองจะถูกมองว่าเป็นจุดเปราะบางของประชา
ธิปไตย แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ไม่ได้ดำรงอยู่อย่าง
หยุดนิ่ง เมื่อการเมืองในมิติของการเลือกตั้งพัฒนาไป
เรื่อยๆ ก็เกิดปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์
แบบอุปถัมภ์และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสมอ
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในระบอบประชาธิปไตย
จึงมีพลวัต และพลวัตนี้เองที่เป็นตัวกำหนดระดับของ
การพัฒนาประชาธิปไตยหรือเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้
เราสามารถคาดการณ์แนวโน้มทางการเมืองได้...”
(น. 26)

ในสนามการเมืองการเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตย
ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ซึ่งมักถูกมองในแง่ลบในฐานะอุปสรรค
ของการพัฒนารัฐชาติสมัยใหม่ดูเหมือนจะไม่ใช่อะไรนอกไปเสีย
จากเรื่องที่ต้องแอบซ่อนไว้หลังม่านและถูกหยิบฉวยมาใช้เพื่อการ
โจมตีคู่ขัดแย้งทางการเมืองตลอดมา แต่กลับถูกละเลยที่จะถูกนำ
มาวิเคราะห์ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการเมืองไทยในภาพกว้าง ทว่า
ถึงอย่างนั้น ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นั้นก็ยังคงมีอยู่จริง อิงแอบ

อยู่ในทุกภาคส่วนของการเมืองทุกระบบ ผังตนอย่างแข็งแกร่งในฐานะวัฒนธรรมที่ไม่เป็นทางการในสังคมไทย ไม่อาจสังเกตเห็นได้ง่าย แต่ส่งอิทธิพลมากมายต่อทุกองคาพยพ

อุปถัมภ์ค้ำไคร: การเลือกตั้งไทยกับประชาธิปไตยก้าวถอยหลัง โดยเวียงรัฐ เนติโพธิ์ คืองานชิ้นสำคัญที่จะพาผู้อ่านร่วมสำรวจและทำความเข้าใจพลวัตและความหมายอันซับซ้อนของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ซึ่งผูกโยงเชื่อมต่อกับสถาบันทางการเมืองหลายระดับ ขณะเดียวกันนั้นก็ได้นำเสนอภาพอันชัดเจนของกระบวนการทำลายประชาธิปไตยภายใต้ระบอบอำนาจนิยมจากหลากหลายวิธีการตลอดหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งพลิกย้อนความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ไปสู่ลักษณะความสัมพันธ์ที่ล่าหลัง ทั้งยังบ่อนเซาะทำลายประชาธิปไตยและการเมืองการเลือกตั้งที่ควรจะถูกค้ำจุนแข็งแรงขึ้นให้กลับพังทลาย

การ “อ่าน” ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ผ่านหนังสือเล่มนี้ไปด้วยกันอาจทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจความเป็นไปของการเมืองไทยร่วมสมัย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองในมิติของการเลือกตั้งกับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มากยิ่งขึ้น แต่ยิ่งไปกว่านั้น เราหวังว่าคุณจะได้ “เห็น” และเข้าใจสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า

นั่นคือความจริงที่ว่าเราไม่อาจยินยอมให้ระบอบอำนาจนิยมอันล่าหลังนี้ดำเนินต่อไป...

สำนักพิมพ์มติชน

คำนำเสนอ

ข้าพเจ้าได้รู้จัก อ. เวียงรัฐเมื่ออาจารย์ยังเป็นสาว ๆ อยู่ในสมัย
รัฐบาล พล.อ. เปรม ตอนนั้น อ. เริ่มศึกษาเรื่อง “เจ้าพ่อ” ในขณะที่
ข้าพเจ้าเองตั้งใจเรื่อง “ผู้มีอิทธิพล” อยู่ จึงสนใจงานวิจัยดังกล่าว
หลังจากนั้น อ. เวียงรัฐได้ทำการวิจัยหลายเรื่องเกี่ยวกับการเมือง
การปกครองไทย แต่สนใจระบบอุปถัมภ์หรือสายสัมพันธ์แบบ
อุปถัมภ์ตลอดมา ถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญฝีมือชั้นหนึ่งเรื่องระบบ
อุปถัมภ์ในด้านการเมือง

ระบบอุปถัมภ์หรือสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การอุปถัมภ์กับ
ผู้รับการอุปถัมภ์นั้นสำคัญมาก จึงขาดไม่ได้ในทุกสังคมทุกสมัย
รูปแบบระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะ
ระบอบการปกครอง รูปแบบของระบบอุปถัมภ์จะเป็นอย่างไรนั้น
มักขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครอง เช่น รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์
รัฐบาลเผด็จการทหาร รัฐบาลอำนาจนิยมพรางตาด้วยการเลือกตั้ง
หรือรัฐบาลประชาธิปไตยเต็มใบ

ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างระบบอุปถัมภ์ชนิดหนึ่งของสังคมญี่ปุ่น
ในสมัยยุคกลางช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-19 ในสังคมพุทธญี่ปุ่นมีคน
ถูกเรียกกันว่า “ผู้มีบุญ” (有徳人 - utokunin) ซึ่งไม่ใช่ชนชั้นปกครอง
(samurai) แต่เป็นสามัญชนที่ทรงฐานะเป็นเศรษฐีคหบดีที่ได้ทรัพย์-
สินเงินทองมาจากการค้าขายหรือให้กู้เงิน ชาวบ้านคิดว่าคนรวย
พวกนี้ต้องมีบุญ ควรช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบความอดขัดขัดสน
จากสาเหตุที่ควบคุมไม่ได้ด้วยตัวเอง เช่น ภัยธรรมชาติ “ผู้มีบุญ”

ควรแจกอาหารสิ่งของให้ ถ้าหากคนพวกนี้เห็นแก่ตัวมาก ไม่ใส่ใจ ชาวบ้านที่ประสบความทุกข์ยาก ก็จะเจอดี คือเมื่อชาวบ้านรวมตัวกันก่อกบฏหรือจลาจลต่อต้านชนชั้นปกครอง เหล่า “ผู้มีบุญ” ที่ขาดความเอื้อเฟื้อต่อชาวบ้านตลอดมาจริงๆ ก็จะกลายเป็นหนึ่งในเป้าหมายที่ชาวบ้านเลือกปล้นชิงด้วยความรุนแรง เช่น เผาบ้านพัก อาศัยและฆ่า กล่าวคือ “ผู้มีบุญ” นั้นต้องเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ที่ใจถึง และใจบุญจริงๆ เท่านั้น

หากเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยกับความเป็นมาของการเมืองประชาธิปไตยพอสมควร ผู้อ่านคงจะเข้าใจเนื้อหาสาระหนังสือเล่มนี้ดีขึ้น ก่อนอื่นควรนึกออกว่าเป้าหมายของ คสช. คือล้มล้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งมีรัฐสภาและประชาชนเป็นใหญ่ เพื่อรักษา “การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ซึ่งปัญญาชนไทยอธิบายกันว่าเป็น “ราชประชาสมาสัย” ซึ่งหมายความว่าราชาและประชาชนปกครองร่วมกัน หากพูดอีกอย่างหนึ่งคือ ทั้งราชาและประชาชนต่างก็เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย แต่ส่วนแบ่งอำนาจอธิปไตยของทั้ง 2 ฝ่ายไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ฝ่ายราชาได้เริ่มเรียกคืนอำนาจอธิปไตยที่ถูกยึดไปในปี พ.ศ. 2475 ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา และหากคิดตาม อ. เกษียร เตชะพีระ ก็คือได้อำนาจนำกลับคืนมาในปี พ.ศ. 2516 หลังจากนั้นรัฐบาลก็พยายามทุ่มสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมพระบารมี จึงสามารถสร้างฐานความเคารพนับถือราชาในหมู่ประชาชนได้ก่อน พ.ศ. 2535 โดยหลังปี พ.ศ. 2535 กลุ่มพลังอำนาจซึ่ง อ. นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรียกว่า “กลุ่มคณาธิปไตย” นั้นได้จับมือกับปัญญาชนบางกลุ่มให้ออกแบบโครงสร้างทางการเมืองใหม่ที่มีรูปแบบประชาธิปไตย

แบบรัฐสภา แต่ราชาต้องได้รับส่วนแบ่งอำนาจอธิปไตยด้วย ซึ่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 อย่าง อ. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ คิดว่าการที่ฝ่ายราชาสสามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้นั้นเป็นเรื่องปกติธรรมดา

แต่เมื่อจัดการเลือกตั้ง ส.ส. ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 ได้เกิดเหตุที่ไม่คาดไว้ล่วงหน้า คือเริ่มมีพรรคการเมืองที่หาเสียงด้วยนโยบาย และพรรคคนนี้ได้เป็นรัฐบาลแล้วดำเนินนโยบายที่ประกาศไว้ ซึ่งทำให้ประชาชนชอบการเมืองที่มีการเลือกตั้ง เป็นครั้งแรกที่ประชาชนรู้สึกว่าเขาเลือกรัฐบาลกับนโยบายได้ด้วย เรียกว่าเป็น “ประชาธิปไตยกินได้” ที่เขาชอบมาก จึงไม่ยอมให้ถูกล้มเลิกได้ง่ายๆ จิตสำนึกเช่นนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการเมืองอย่างใหญ่หลวง เพราะในระบอบการปกครองแบบราชาประชาสมาสัย สิ่งนี้ทำให้พื้นที่ของประชาชนขยายมหาศาล ขณะที่พื้นที่ของอีกฝ่ายลดลงมาก

ด้วยเหตุนี้ “กลุ่มคนอภิปัตย์” จึงพยายามล้มล้างประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยใช้กองทัพกับฝ่ายตุลาการเป็น “เครื่องมือ” คสช. กับ พล.อ. ประยุทธ์ ก็คือ “เครื่องมือ” เพื่อทำลายหลักการที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และศัตรูของ คสช. ไม่ใช่ตระกูลชินวัตร แต่เป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

เมื่อรับรู้ความเป็นมาของรัฐบาล คสช. เช่นนี้แล้ว เราจึงจะทราบดีว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณค่ามากแค่ไหน เพื่อจะเข้าใจความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของรัฐบาล คสช.

ในหนังสือเล่มนี้ อ. เวียงรัฐพยายามตอบคำถาม 2 ข้อ คือ (1) ระบอบการเมืองส่งผลอย่างไรต่อความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในเครือข่ายทางการเมือง (2) ระบอบอำนาจนิยมของ คสช. ใช้กลไกอะไรทำลายและสร้างเครือข่ายทางการเมือง เพื่อให้ได้เปรียบในการ

เลือกตั้ง ปี พ.ศ. 2562

เพื่อจะได้คำตอบ อ. เวียงรัฐใช้ไม้บรรทัดที่ติดอันหนึ่ง นั่นคือระบบอุปถัมภ์ และได้ตั้งจุดเน้นที่ระบบอุปถัมภ์อย่างคมชัด มุ่งวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในการปกครองระบอบทหารของ คสช. ในเชิงการเปรียบเทียบกับรัฐบาลต่างๆ ที่ผ่านมาด้วยวิธีการนี้จึงสามารถวัดความสูงต่ำของระดับการเปลี่ยนแปลงของความเป็นประชาธิปไตยในแต่ละรัฐบาลได้ เช่น อ. ได้อธิบายว่า คสช. “หมุนการเมืองให้ย้อนกลับไปสู่ระบอบก่อนรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540” และ “ทำให้สมดุลทางการเมืองย้อนกลับไปสู่การเมืองก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งนับเป็นแบบแผนการทำงานของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่พบได้ทั่วไปในการเมืองไทยช่วงปี พ.ศ. 2523-2533”

อ. เวียงรัฐหาข้อมูลกับหลักฐานมาอธิบายให้ ว่าการเมืองหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา “ไม่เพียงแต่ทำลายสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้พังทลายไป แต่ได้ทำลายเครือข่ายพรรคการเมืองและเครือข่ายของประชาชน และฟื้นฟูเครือข่ายทางการเมืองแบบเก่าที่มีระบบราชการเป็นศูนย์กลางให้กลับขึ้นมาใหม่”

นอกจากนี้ นโยบายประชารัฐก็มีเป้าหมายที่จะทำลายระบอบประชาธิปไตย ซึ่ง อ. เวียงรัฐเขียนว่า “คนจำนวนมากจะมองว่านโยบายประชารัฐของรัฐบาล คสช. คือการใช้นโยบายประชานิยมแบบที่พรรคไทยรักไทยริเริ่มขึ้นมาในประเทศไทย แต่นโยบายของรัฐบาล คสช. คือนโยบายที่วางตำแหน่งให้ระบบราชการเป็นผู้ให้โดยปราศจากส่วนร่วมหรือการต่อรองในเครือข่ายระหว่างผู้ให้การอุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์เลย ทั้งยังเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับ

รัฐบาลเดิม กล่าวคือ การทำให้ประชาชนรับรู้ว่สิ่งทีตนได้รับมาจากความเมตตาของรัฐ ไม่ใช่สิทธิในการได้รับบริการจากรัฐที่ตนพึงมีแต่ต้น” ดูเหมือนว่าประชาชนเป็นขอทานมากกว่าเจ้าของอำนาจอธิปไตย อนึ่งคำอธิบายนี้เป็นคำเตือนทีดีสำหรับคนที่ใช้คำว่าประชานิยมไม่รอบคอบ และมักใช้เพื่อตำฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น

เกี่ยวกับรูปแบบระบบอุปถัมภ์ในอุดมคติของ คสช. อ. เวียงรัฐอธิบายว่า แม้ว่า คสช. ได้จัดการเลือกตั้ง แต่เพื่อจะไม่ให้ระบบอุปถัมภ์กลับฟื้นขึ้น “คสช. ใช้พลังบีบเพื่อดึงเอาทั้งผู้มีอิทธิพลและนักการเมืองในท้องถิ่นเข้ามาอยู่ใต้ปีกของพรรคพลังประชารัฐ โดยการยื่นข้อเสนอทีไม่อาจปฏิเสธได้ให้แก่เหล่าผู้มีอิทธิพลทีมีชนกติดหลัง แลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์และการช่วยเหลือด้านคดีให้แก่เหล่าผู้มีอิทธิพล นักการเมืองทีมีฐานเสียงเดิมของตนย้ายเข้ามาสังกัดพรรคพลังประชารัฐ หรือการใช้เงื่อนไขในการตรวจสอบนักการเมืองท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บีบให้คนเหล่านั้นหันมาให้การสนับสนุนและทำหน้าที่เป็นเหมือนหัวคะแนนให้กับผู้สมัครพรรคพลังประชารัฐ”

ท้ายที่สุดแล้ว คำตอบต่อคำถามทั้ง 2 ข้อของ อ. เวียงรัฐจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของรัฐบาลคสช. ดังทีได้กล่าวไว้ หากแต่ยังช่วยเน้นย้ำให้เราทุกคนไม่ลืมว่าการสยบยอมยอมไม่อาจทำให้ประชาธิปไตยก้าวไปข้างหน้าได้อย่างทีใครวาดหวังไว้ โดยเฉพาะเมื่อเรายังคงอยู่ภายใต้ระบอบอำนาจทีฉูดฉาดรั้งทุกอย่งให้ก้าวถอยหลัง

TAMADA Yoshifumi
Kyoto University

คำนำผู้เขียน

เป็นเวลา 6 สัปดาห์แล้ว ที่รัสเซียบุกยูเครน ไม่มีวันไหนที่ข้าพเจ้าจะไม่นึกถึงยูเครน เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดความหนักอึ้ง ทั้งความคิด ความรู้สึก และมโนสำนึก ซึ่งเทียบเคียงกันได้กับความหนักอึ้งที่เคยเกิดขึ้นอยู่นานนับเดือน หลังการรัฐประหารของไทย เมื่อเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2557 แน่่อนว่าระดับของความหายนะของสังคมไทยยังเทียบไม่ได้กับความหายนะที่ยูเครนถูกกระทำในวันนี้ แต่ความใกล้ชิดทางกายภาพ ความผูกพันต่อผู้คนทางความรู้สึก และมโนสำนึกที่มีอยู่ลึกๆ ต่อสังคมไทย ทำให้ระดับของสิ่งที่อยู่ในใจข้าพเจ้าหนักพอๆ กัน ทั้ง 2 เหตุการณ์เกี่ยวโยงกันในความเชื่อทางวิชาการของข้าพเจ้า ว่ามันคือกระบวนการทำลายล้างสิทธิเสรีภาพ สันติภาพ และระบอบประชาธิปไตยของประชาชน โดยกระบวนการทำลายล้างนั้นมาจากความคิดอุดมการณ์ที่ไม่เคารพในความเป็นมนุษย์ เพื่อฝันถึงความยิ่งใหญ่ที่ไม่มีอยู่จริง และกล่อมคนด้วยการโฆษณาชวนเชื่อ ต้องการครองอำนาจเพื่ออำนาจ ไม่ใช่เพื่อความก้าวหน้าของสังคม สำหรับประเทศไทยตลอด 8 ปีที่ผ่านมา เราได้เห็นผลลัพธ์ของการทำลายล้างดังกล่าว จากความพังทลายของการเมือง ความล้มเหลวของเศรษฐกิจ สังคม และความสิ้นหวังของคนรุ่นใหม่ หากดูเส้นทางประวัติศาสตร์ของโลกในศตวรรษที่แล้ว สังคมการเมืองเช่นนี้ เพียงชั่วพริบตาอาจถูกผลักไปสู่ปลายทางของความหายนะขั้นสูงสุดได้ เหมือนที่เราได้เห็นผู้คนทั้งบ้านหนีตาย

บ้านเรือนพังทลาย และคนตายที่เรียงรายอยู่ตามท้องถนน เช่นที่
ผู้นำรัสเซียทำลายยูเครน ณ เวลานี้

ในมโนสำนึกของพวกเราจำนวนมากคงรู้สึกว่ เราจะทำอะไร
ได้บ้างที่จะลดความหายนะ หรืออย่างน้อยมีพื้นที่ให้ฝันถึงสังคมที่มี
ความสุขกว่านี้ ข้าพเจ้าได้เห็นนักการเมือง ปัญญาชน นักกิจกรรม
และเยาวชนต่อสู้ในวิถีทางที่เขาทำได้ ทำให้สังคมไทยไม่สิ้นหวังนัก
แม้ความสิ้นหวังจะเป็นบรรยากาศน่าตลอดหลายปีที่ผ่านมา

การบันทึกเส้นทางการทำลายประชาธิปไตยของระบอบ
อำนาจนิยมในหลากหลายมิติก็เป็นหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการ เพื่อ
เราได้รู้ว่าสังคมมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร และจะเดินไปในจุดที่ตึกกว่านี้
ได้อย่างไร

ในฐานะนักวิชาการ ข้าพเจ้ายังมีอิทธิฤทธิ์ได้ออกเดินทาง
สังเกตการณ์ พูดคุย เพื่อทำความเข้าใจการเมืองในมิติที่ข้าพเจ้า
สนใจ คือในพื้นที่ที่ห่างไกลศูนย์กลางอำนาจ และในกลไกที่ไม่เป็น
ทางการ ได้เดินทางไปภาคเหนือ อีสาน ใต้ ตะวันตก และภาคกลาง
เพื่อพูดคุยกับนักการเมือง หัวคะแนน แกนนำชุมชน และประชาชน
ทั้งยังได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติทางการเมืองในพื้นที่ต่างๆ

บันทึกในเล่มนี้จึงเรียบเรียงมาจากแง่มุมจากหลายโครงการ
ภายใต้ระบอบอำนาจนิยม เล่าผ่านกรอบการศึกษาที่ข้าพเจ้าคุ้นเคย
น่าเสียดายที่งานวิชาการไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และ
น้ำเสียงของคนที่ถูกคุยด้วย ทั้งยังไม่สามารถนำเสนอให้ผู้อ่านสัมผัส
กับไอแดด ความชื้น ฝน หรือลมแล้งจากที่ต่างๆ มาแบ่งปันให้ได้
และยิ่งน่าเสียดายอย่างยิ่ง งานเขียนเกี่ยวกับการเมืองไทยย่อมมีเรื่อง
ที่เล่าไม่ได้ และมีข้อที่เอ่ยไม่ได้อยู่มากมาย หวังว่าผู้อ่านจะเข้าใจ

ขอขอบคุณคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้
ทุนทำวิจัยเป็นโครงหลักของเรื่องนี้ แต่เค้าโครงความคิดและข้อ
ถกเถียงมาจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในโครงการต่างๆ ในจำนวน
นั้นมี Illan Nam นักวิชาการที่เชี่ยวชาญภูมิภาคอื่น แต่หันมาศึกษา
การเมืองไทยทำให้จักรวาลของคำถามมีไม่สิ้นสุด Erik Kuhonta คือ
นักรัฐศาสตร์ที่เน้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนที่คิดแบบวิพากษ์
แต่หาทางออกที่สวยงามและประนีประนอมให้เพื่อนได้เสมอ Allen
Hicken, Paul Hutchcroft, Meredith Weiss และ Edward Aspinall
คือทีมนักวิจัยที่ช่วยเปิดโลกทั้งด้านความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และ
การเมืองท้องถิ่น ศาสตราจารย์หนังสือเล่มนี้อ้างอิงถึง เพื่อนร่วม
งานใกล้ๆ ตัวที่ข้าพเจ้าขโมยความคิดมาใช้อยู่เสมอ คือคณาจารย์
ในภาควิชาการปกครอง โดยเฉพาะสิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และ
พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อาจารย์และเพื่อนชาวเกียวโตที่ให้ข้าพเจ้าไปนั่ง
บ่นงาน พร้อมกำลังใจที่มาในรูปคำถาม เสียงหัวเราะ และสาเก
Yoshifumi Tamada, Masaaki Okamoto, Tatsuki Kataoka และ
Yoko Hayami ส่วนนักวิชาการรุ่นใหม่ที่ข้าพเจ้าชื่นชอบเป็นพิเศษ
คุยที่ไรก็สมองแล่นและมีความหวังคือ กฤติกร วงศ์สว่างพานิช,
หัชชากร วงศ์สายัณห์, อกนิษฐ์ หอรัตนคุณ, นพพล ผลอำนวย และ
พีรวิชญ์ ชันติสุข นอกจากนี้เพื่อนปัญญาชนคนไทยที่ไม่หยุดสู้เพื่อ
ประชาธิปไตยก็คือแรงบันดาลใจของข้าพเจ้า เนติวิทย์ โชติภัทร์-
ไพศาล, ประจักษ์ ก้องกีรติ, พวงทอง ภวัครพันธุ์, นิธิ เอียวศรีวงศ์,
จรูญ วัฒนพานิชย์, ลักขณา บันวิชัย, ยุกติ มุกตาวิจิตร, อนุสรณ์
อุณโณ และชลิตา บัณฑุวงศ์ ข้าพเจ้าขอบคุณเพื่อนๆ นักวิชาการ
หลายคนที่จะช่วยเหลือยามลงพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธเนศวร์

เจริญเมือง, โสรัจจ์ ประวิณวงศ์วุฒิ, จารุกัญญา อุดานนท์, ชนิگانต์
ไสยเกื้อ และเสาวนีย์ ตริรัตน์ อเล็กซานเดอร์ ขอบคุณชนมน วังทิพย์
บรรณาธิการเล่มเป็นพิเศษที่ทำงานเขียนอ่านไม่สะดุด รวมทั้งอีก
หลายต่อหลายคนที่เอ่ยนามไม่หมด เสียใจอยู่อย่างเดียว งานไม่ได้
สมบูรณ์แบบสมกับการเอ่ยนามของคนเหล่านี้เลย

เวียงรัฐ เนติโพธิ์

8 เมษายน 2565

กรุงเทพฯ

ขออุทิศหนังสือนี้แด่
“นักการเมือง”
ผู้แทนของประชาชน

1

(ก่อน) อ่านการเมืองเรื่องอุปถัมภ์

